మహా భారతము

ఆశ్రమ వాస పర్వము

ద్వితీయాశ్వాసము.

సర్పయాగ సందర్భంలో వైశంపాయనునకు జనమేజయుడు చెప్పిన మహాభారత కధను నైమిశారణ్యంలో సత్రయాగ సందర్భంలో సూతి అనే పౌరాణికుడు శౌనకుడు మొదలగు మహామునులకు వినిపించసాగాడు.

ఆ ప్రకారము ధృతరాష్ట్రుడు అడవిలో తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు. అడవిలో ఉన్న ధృతరాష్ట్రుని చూడటానికి నారదుడు, పర్వతుడు, దేవలుడు, మౌంజాయనుడు అనే మహర్షులు వచ్చారు. శతయూపుడు కూడా ఆ సమయంలో అక్కడకు వచ్చాడు. కుంతీదేవి వారందరికీ అతిధి సత్కారాలు చేసింది. తరువాత అందరూ ధృతరాష్ట్రుని వద్దకు వెళ్లారు. వారిని చూచి ధృతరాష్ట్రుడు సంభ్రమంతో లేచి అందరికీ నమస్కరించాడు. వారు ధృతరాష్ట్రుని ఆశీర్వదించారు. వారందరికీ ధృతరాష్ట్రుడు దర్భాసనములు ఇచ్చి కూర్చోమన్నాడు.

ఆ సమయంలో నారదుడు ధృతరాష్ట్రునితో ఇలా అన్నాడు. "ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! పూర్వము శతయూపుడు అనే మహారాజు ఉండేవాడు. ఆయన తాత గారు సహస్రచిత్యుడు. ఆ సహస్రచిత్యుడు తన పెద్దకుమారునికి రాజ్యము ఇచ్చి అడవులకు వచ్చి ఇదే ప్రదేశములో తపస్సుచేసాడు. ఇంద్రుడితో మిత్రత్వము పొందాడు.

ఆయనే కాకుండా వృషధ్రుడూ, శైలాలయుడూ, పురుకుత్సుడూ అనే రాజులు కూడా ఇక్కడే తపస్సు చేసి స్వర్గలోకమును పొందారు. నాకు వారందరూ తెలుసు. ఈ ఆశ్రమంలో తపస్సు చేయడం అందరికీ సాధ్యము కాదు. అలాంటిది వ్యాసుని దయవలన నీకు ఆ అదృష్టం కలిగింది. ఇక్కడ తపస్సు చేయడం వలన నీవు కూడా ఆ రాజుల వలెనే ఉత్తమ గతులు పొందుతావు. నీ భార్య గాంధారి కూడా నిన్ను అనుసరించి వస్తుంది.

మీకు సేవలు చేసినందుకు కుంతీదేవి కూడా ఉత్తమగతులు పొంది తన భర్త పాండురాజు ఉన్నచోటికి చేరుకుంటుంది. ఈ సమయంలో పాండు రాజు ఇంద్రుడి వద్ద ఉన్నాడు. ఎల్లప్పుడూ నిన్నే తలుచుకుంటూ ఉన్నాడు.

యమధర్మరాజునే ఆత్మగా కల విదురుడు కూడా యమధర్మరాజును చేరుకుంటాడు. సంజయుడు మిమ్ములను అనుసరించి స్వర్గలోకము చేరుకుంటాడు." అని అన్నాడు నారదుడు.

ఆమాటలు విన్న ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారి, కుంతీ ఎంతో సంతోషించారు. ఆ సమయంలో శతయూపుడు నారదునితో ఇలా అన్నాడు. "ఓ నారదమహర్షి! మీకు అన్ని తెలుసు కదా. నేను ఒకటి అడుగుతాను. నాకు సమాధానము చెప్పండి. తమరు ఈ కురుసార్వభౌమునికి ఉత్తమగతులు కలుగుతాయి అని అన్నారు కదా. దానిని గురించి వివరించండి." అని అడిగాడు.

నారదుడు ఇలా చెప్పసాగాడు. "ఓ శతయూపా! నేను ఒకసారి

దేవేంద్రునితో అవీ ఇవీ మాట్లాడుతున్నాను. ఆ సమయంలో ధృతరాష్ట్రుని గురించి ప్రస్తావన వచ్చింది. ధృతరాష్ట్రుని తీవ్రమైన తపస్సు గురించి దేవలోకంలో అంతా ప్రశంసించారు. అప్పుడు దేవేంద్రుడు నాతో ఇలా అన్నాడు. "నారదా! ఇంతటి తీవ్రమైన తపస్సు చేస్తున్న ధృతరాష్ట్రుడు, తన భార్యగాంధారితో సహా దేవలోకము చేరుకుంటాడు. ఆ సమయంలో పాండురాజు అక్కడే ఉన్నాడు. ఆ మాటలు విని పాండురాజు ఎంతో సంతోషించాడు." అని నారదుడు చెప్పాడు.

ఆ మాటలు విన్న ధృతరాష్ట్రుడు మున్నగువారు ఎంతో సంతోషించారు. తరువాత నారదుడు మొదలగు మహామునులు అందరూ తమ తమ నివాసములకు వెళ్లిపోయారు.

ఇక్కడ ఇలా ఉండగా, హస్తినాపురంలో పాండవులు తమ తల్లి కుంతీదేవిని అనుక్షణం తలుచుకుంటూ ఉన్నారు. అడవులతో తమ పెదతండ్రి, పెదతల్లి ఎన్ని కష్టాలు పడుతున్నారో అని దు:ఖిస్తున్నారు. ముదుసలి ప్రాయంలో సుఖపడవలసిన తరుణంలో, అడవులలో కష్టములు పడుతున్నారు అని కుమిలిపోతున్నారు. హస్తినాపుర ప్రజలుకూడా ఎంతో దు:ఖిస్తున్నారు. అంతేకాదు పాండవులు విదురుని, సంజయుని కూడా అనుదినమూ తలచుకుంటూ విచారిస్తున్నారు. రాచభోగములు వదిలి అడవులలో ఆకులలములు తింటూ బతకవలసిన ఖర్మ ఏమిటని వాపోతున్నారు. వారిని చూచి ద్రౌపది సుభద్రకూడా ఎంతో బాధపడే వాళ్లు.

ఇంక ఉండబట్టలేక పాండవులు అందరూ ధృతరాష్ట్రుని తదితరులను చూడటానికి అరణ్యములకు వెళ్లడానికి

నిశ్చయించుకున్నారు. ఆ సమయంలో సహదేవుడు అన్నలకు నమస్కరించి ఇలా అన్నాడు.

“తల్లి కుంతీ దేవిని చూడటానికి అడవులకు వెళ్లాలని నేను ముందే అనుకున్నాను కానీ మీరు ఏమంటారో అని బయటకు చెప్పలేదు. మన తల్లి కుంతీ దేవి తన అక్క, బావగార్లకు సేవ చెయ్యడానికి వారితో పాటు అడవులకు వెళ్లింది. అక్కడ నారచీరలు కట్టుకొని,   ఆకులు అలములు తింటూ ఎలా జీవితం గడుపుతూ ఉందో అని బెంగగా ఉంది అన్నయ్యా. అందుకని ఇంకా ఆలసస్యం చెయ్యకుండా మీరు అరణ్యములకు వెళ్లి వారిని చూచి రావడం మంచిది.” అని అన్నాడు.

ఆ మాటలకు విన్న ద్రౌపది కూడా ఇలా అంది. “సహదేవుడు చక్కగా చెప్పాడు. మీరు తక్షణం కుంతీదేవిని చూడటానికి అడవులకు వెళ్లడం సముచితం. కాని ఒక్క విషయం. మీరే కాదు మాకోడళ్లందరం అత్తగార్లను చూడవలెనని కోరికతో తహ తహ లాడుతున్నాము. మేమందరమూ ప్రయాణమునకు సిద్ధంగా ఉన్నాము.” అని చెప్పింది.

ధర్మరాజు అందుకు సమ్మతించాడు. ప్రయాణానికి తగు సన్నాహ ములు చెయ్యమని ఆదేశాలు ఇచ్చాడు. హస్తినాపుర ప్రజలు ఎవరైనా తమతో రావచ్చు అని అలా వచ్చిన వారికి తగు ఏర్పాట్లు చేయిం చమని ఆదేశాలు ఇచ్చాడు. తాము లేని సమయంలో నగర రక్షణకు యుయుత్సుని, కృపాచార్యుని, పురోహితుడు ధౌమ్యుని నియమిం చాడు. ఆ ప్రకారంగా అడవులకు పోవడానికి ప్రయాణ సన్నాహాలు చేస్తున్నారు.

భీముడు గజ బలంతో బయలుదేరాడు. అర్జునుడు రథసమూహంతో బయలుదేరాడు. నకులుడు తన అశ్వబలంతో బయలుదేరాడు. సహదేవుడు కాల్బలంతో బయలు దేరాడు. ద్రౌపది మొదలగు అంత:పుర కాంతలు పల్లకీలలో, బంగారు రథములలో బయలుదేరారు. ధర్మరాజు 16 హయములు కూర్చబడిన తన రథంలో బయలుదేరాడు. వారి వెంట రకరకాలైన వాహనములు ఎక్కి హస్తినాపుర ప్రజలు బయలుదేరారు.

ఆ ప్రకారంగా ధర్మరాజు గంగానదిని దాటి కురుక్షేత్రంమీదుగా వెళుతున్నాడు. అందరూ శతయూపుని ఆశ్రమమునకు దగ్గరలో ఉన్న ధృతరాష్ట్రుని ఆశ్రమమునకు చేరుకున్నారు. అందరూ తమ తమ వాహనములు దిగి కాలి నడకన ఆశ్రమము వద్దకు వచ్చారు. ధర్మరాజు అక్కడ ఉన్న వారిని చూచి “ధృతరాష్ట్రులవారు ఎక్కడ?” అని అడిగాడు. “యమునలోస్నానం చెయ్యడానికి వెళ్లారు.” అని చెప్పారు. వెంటనే ధర్మరాజు మొదలగు వారు అందరూ యమునానదీ తీరానికి వెళ్లారు.

అప్పటికే యమునలో స్నానములు జపములు తపములు ముగించుకొని ధృతరాష్ట్రుడు మొదలగువారు వారికి ఎదురు వస్తున్నారు. కుంతీదేవి పాండవులను చూచింది. అందరినీ తనకౌగిట్లో పొదివి పట్టుకొని అందరినీ ఆశీర్వదించింది. సహదేవుడు కుంతీ దేవి కాళ్లమీద పడి ఏడిచాడు. కుంతీదేవి గాంధారికీ, ధృతరాష్ట్రునకు తనకుమారులు వచ్చారని చెప్పింది. పక్కనే ఉన్న సంజయుడు పాండవులను చూచి సంతోషంగా వారిని పలకరించాడు. ద్రౌపది మొదలగు అంత:పుర స్త్రీలు అందరూ వచ్చి గాంధారికీ, కుంతి కినమస్కరించారు. వారు అంత:పుర స్త్రీలను ప్రేమతో ఆదరించారు.

తనవారంతా తన చుట్టు ఉండటం వలన ఒక్కసారి ధృతరాష్ట్రుడు తాను హస్తినాపురంలో ఉన్నట్టు భావించాడు. అందరూ ఆశ్రమాలకు వెళ్లారు.

పాండవులు, ధర్మరాజు ఆశ్రమాలకు వచ్చారని తెలియగానే చుట్టు పక్కల ఉన్న ఆశ్రమములలో ఉన్న ఋషులు మునులు వారిని చూడటానికి అక్కడకు వచ్చారు. అక్కడకు వచ్చిన మునులకు పాండవులు అందరూ పాదాభివందనములు చేసారు. ఆ మునులు సంజయుని చూచి పాండవులను పరిచయం చెయ్యమని అడిగారు. అప్పుడు సంజయుడు ఈ విధంగా పరిచయం చేస్తున్నాడు.

" ఈయన ధర్మరాజు. భీముడు, అర్జునుడు, నకులుడు, సహదేవుడు ఆయన తమ్ములు. ఈమె వారి భార్య ద్రౌపది. ఈమె శ్రీకృష్ణులవారి చెల్లెలు, అర్జునుడి భార్య అయిన సుభద్ర. ఉలూపి, చిత్రాంగదలు కూడా అర్జునుని భార్యలు. ఈమె ఉత్తర. యుద్ధములో వీరమరణము పొందిన అర్జున కుమారుడు అభిమన్యుని ధర్మపత్ని." తరువాత పాండవుల ఇతర భార్యలను కూడా వారికి పరిచయం చేసాడు సంజయుడు.

పరిచయాలు అయిన తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు ధర్మరాజుతో ఇలా అన్నాడు. "ధర్మనందనా! నీవు, నీ తమ్ములు,నీ మిత్రులు, బంధువులు అందరూ కుశలమే కదా! పౌరులు,జానపదులు నీకు అనుకూలంగా ఉంటున్నారుకదా! నీ ఆంతరంగిక పరిజనము సుఖంగాఉంటున్నారు కదా! నీవు నీ పూర్వీకులు నడిచిన ధర్మమార్గమునే నడుస్తున్నావు కదా! దేవాలయములను బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చిన అగ్రహారములు మాన్యములు

అన్యాక్రాంతము కాకుండా జాగ్రత్తగా కాపాడబడుతున్నాయి కదా! ప్రజలను బాధపెట్టకుండా పన్నులను వసూలు చేస్తూ కోశాగారాన్ని నింపుతున్నావు కదా! నీవు మిత్రులైన రాజుల పట్ల స్నేహ భావంతోనూ, నీకు శత్రు రాజుల పట్ల కఠినంగానూ వ్యవహరిస్తున్నావు కదా! నీకు మిత్రులు, శత్రువులు కాకుండా తటస్థంగా ఉన్న రాజుల పట్ల అప్రమత్తంగా ఉంటున్నావు కదా! ఎందుకంటే వారు ఏ క్షణంలో ఎవరి వైపు ఉంటారో తెలియదు కదా! దేవతలకు, పితృదేవతలకు,అతిధులకు నైవేద్యములు, భోజనములు పెట్టి తృప్తి పరుస్తున్నావు కదా! నీ రాజ్యంలో నాలువు వర్ణముల వారూ తమకు విధించిన వృత్తులు క్రమం తప్పకుండా పాటిస్తున్నారు కదా! నీ రాజ్యంలో బాలలు, వృద్ధులు, స్త్రీలు, అందరూ భయంలేకుండా జీవిస్తున్నారుకదా! నీ ఆజ్ఞలను పురప్రజలు అందరూ ఖచ్చితంగా పాటిస్తున్నారు కదా!" అని గబా గబా ప్రశ్నించాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

అప్పుడు ధర్మరాజు ధృతరాష్ట్రునితో ఇలా అన్నాడు. "పెదనాన్న గారూ! మీరునాకు చేసిన రాజనీతి ఉపదేశం వలన రాజ్యపాలన అంతా సక్రమంగా జరుగుతూ ఉంది. కాని తమరి గురించే మా దిగులంతా. తమరికి అన్నీ సక్రమంగా జరుగుతున్నాయా. తమరి తపస్సు ఎలా సాగుతోంది. మా తల్లి కుంతీదేవి తమరికి సేవలు చేస్తూ ఉందా! మా పెదతల్లి గాంధారి తపస్సు కొనసాగుతూ ఉందా! విదురుల వారు ఇక్కడ లేరు.... ఎక్కడకు వెళ్లారు? నేను వెంటనే విదురుని చూడాలని అనుకుంటున్నాను." అని అన్నాడు ధర్మరాజు.

అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు ధర్మరాజుతో ఇలాఅన్నాడు. "కుమారా ధర్మరాజా! నేను బాగానే ఉన్నాను.నా తపస్సు నిర్విఘ్నంగా

కొనసాగుతూఉంది. కుంతీదేవి మాకు తగిన సపర్యలు చేస్తూ ఉంది. మీ పెదతల్లి గాంధారి కూడా తన తపస్సును అవిచ్ఛిన్నంగా కొనసాగిస్తూ నే ఉంది. సంజయుడు కూడా తనకు తోచినరీతిలో తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు.

కాని విదురుడు మాత్రం ఎక్కడు ఉంటాడో ఎక్కడ తిరుగుతాడో తెలియదు. సరిగా ఆహారం తీసుకోడు. ఒక్కోసారి గాలి, నీరు మాత్రమే ఆహారంగాతీసుకుంటూ ఉంటాడు. ఒక్కోసారి అది కూడా తీసుకోడు. చాలా విచిత్రంగా ప్రవర్తిస్తుంటాడు. మనుష్యులు కూడా తిరగడానికి భయపడే ఈ కారడవిలో ఒంటరిగా స్వేఛ్ఛగా భయంలేకుండా తిరుగుతుంటాడు. ఈ క్షణంలో ఇక్కడ ఉంటాడు మరుక్షణంలో ఎక్కడో ఉంటాడు. ఇక్కడో ఎక్కడో తిరుగుతున్నాడు చూడు అంటూ దూరంగా పోతున్న విదురుని చూపించాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

విదురుని చూచాడు ధర్మరాజు. విదురుడు ఒళ్లంతా మట్టికొట్టుకొనిపోయిఉన్నాడు, ఒంటిమీద బట్టలు లేవు. జుట్టంతా జడలుకట్టి ఉంది. ఆశ్రమం సమీపంలోకి వచ్చాడు .కానీ అక్కడ ఎక్కువ మంది జనం ఉండటం చూచి దూరంగాపోతున్నాడు. ఇది చూచిన ధర్మరాజు “విదురా! విదురా! ఆగు! నేను ధర్మనందనుడను. నిన్ను చూడటానికి వచ్చాను.” అని అరుస్తూ విదురుని వెంట పరుగెత్తాడు. విదురుడు వెనక్కు తిరిగి చూచాడు. ఒక చెట్టు కింద నిలబడ్డాడు. ధర్మరాజు పరుగెత్తుతూ విదురుని వద్దకువెళ్లాడు. విదురుని ఎదురుగా నిలబడ్డాడు. విదురుడు నిశ్చలంగా నిలబడిఉన్నాడు. ధర్మరాజు విదురునితో ఇలా అన్నాడు. “విదురా! నేను ధర్మనందనుడను. నన్ను చూడండి. కళ్లు తెరిచి చూడండి.”అని ప్రార్థించాడు.

విదురుడు ధర్మరాజు వంక కళ్లు తెరిచి చూచాడు. తదేకంగా చూచాడు. తన యోగబలంతో ఈ శరీరాన్ని విడిచి పెట్టాడు. విదురుని ఇంద్రియములు, విదురుని ప్రాణములు విదురుని శరీరాన్ని విడిచిపెట్టి తేజోరూపంలో ధర్మరాజు శరీరంలో ప్రవేశించాయి. విదురుని పాంచభౌతిక శరీరం కింతపడిపోయింది. అప్పుడు ధర్మరాజు ఇనుమడించిన కాంతితో ప్రకాశిస్తున్నాడు.

ఇదంతా చూచి ధర్మరాజు ఆశ్చర్యంలో మునిగిపోయాడు. అంతలో తేరుకొని విదురునికి అంత్యక్రియలు నిర్వర్తింపదలిచాడు. అప్పుడు ఆకాశంనుండి ఒక వాక్కు వినపడింది. “విదురుడు యతీశ్వరుడు. యతిధర్మమును స్వీకరించాడు. ఆయన శరీరానికి అగ్నిసంస్కారము చేయడం తగదు. నీవు ఆ విధంగా చేయవద్దు.” అని వినిపించింది.

తరువాత ధర్మరాజు గబా గబా ధృతరాష్ట్రుని ఆశ్రమానికి వెళ్లాడు. జరిగినది అంతా అక్కడున్నవారికి వివరించాడు. అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. తరువాత ధర్మరాజును చూడటానికి వచ్చిన తాపసులు ధృతరాష్ట్రుని వద్ద సెలవు తీసుకొని వెళ్లిపోయారు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు ధర్మరాజును చూచి ఇలాఅన్నాడు. “ధర్మనందనా! నీకు ఫలములు, దుంపలు ఇస్తాను ఆహారంగాస్వీకరించు.” అన్నాడు. అలాగే అని ధర్మరాజు ధృతరాష్ట్రుని ఆతిథ్యమును సంతోషంగా స్వీకరించాడు. అందరికీ ఫలములు, కందమూలములూ భోజనంగా ఇచ్చారు. అందరూ వాటిని సంతోషంగా ఆరగించారు. ఆ రోజు రాత్రికి ఆశ్రమంలోనే పడుకున్నారు.

తెల్లవారి కాలకృత్యములు, సంధ్యావందనములు మొదలగు కార్యక్రమములు నిర్వర్తించారు. తరువాత ధర్మరాజు తన భార్యద్రౌపది, తమ్ములతో మిగిలిన పరివారముతోనూ ఆశ్రమము అంతా తిరిగి చూచాడు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుని వద్దకు పోయి అతనికి నమస్కరించి అతని చెంత ఒక ఆసనము మీద కూర్చున్నాడు. అతనితో ఇష్టాగోష్టి సలిపాడు. ఆ ప్రకారంగా ధర్మరాజు తమ్ములతో పరివారముతో ఒక మాసము రోజులు అరణ్యములో గడిపాడు.

ఒకరోజు ధృతరాష్ట్రుడు, ధర్మరాజు, శతయూపుడు మొదలగు మహామునులతో కూర్చుని సంభాషిస్తున్నప్పుడు అక్కడకు వ్యాస మునీంద్రుడు వచ్చాడు. ధృతరాష్ట్రుడు, ధర్మరాజు ఆయనకు అర్ఘ్యపాద్యాదులు ఇచ్చి ఉచితాసనముమీద కూర్చోపెట్టారు. ధృతరాష్ట్రుని చూచి వ్యాసుడు ఇలా అన్నాడు. "ఓ ధృతరాష్ట్రమహారాజా! నీకు వనవాసము అలవాటు పడినదా! తపస్సు ఆచరిస్తున్నావా! తాపసులకు అనువైన పనులను నియమం తప్పకుండా నిర్వర్తిస్తున్నావా! నీ పుత్రులు పోయిన శోకము నీ మనసు లోనుండి తొలగిపోయినదా! నీ భార్య గాంధారి తన దు:ఖమును విడిచి పెట్టినదా! నీకు నీ భార్యకు పరిపూర్ణమైన జ్ఞానము కలిగినదా! కుంతీదేవి నీకు నీ భార్యకు పరిచర్యలు చేస్తూ ఉన్నదా! మీరంతా అరణ్యములలో ఉంటే తాను రాచనగరులో ఉండటం భావ్యం కాదని మీ తోపాటు అడవులకు వచ్చింది కుంతి. ఆమె త్యాగము వర్ణనాతీతము కదా! నీవు ధర్మరాజు పైనా, భీమార్జున,నకులసహదేవులమీద ప్రేమానురాగములు కలిగి ఉన్నావా! నీ మనసు నిర్మలత్వము పొందినదా! ఎందుకంటే ధృతరాష్ట్రమహారాజా! శత్రుత్వము కానీ, ఒకరికి అపకారము చెయ్యవలెననే గుణము కానీ కలకాలము నిలుపుకోకూడదు.

మనసును ఎల్లప్పుడూ నిర్మలంగా ఉంచుకోవాలి. అప్పుడు సంపదలు కలుగుతాయి.

విదురుడు తన దేహమును విడిచి పెట్టాడని విన్నాను. విదురుడు ఎవరో కాదు. సాక్షాత్తు యమధర్మరాజు. మాండవ్యముని ఇచ్చిన శాపము మేరకు మానవ జన్మ ఎత్తాడు. బ్రహ్మదేవుని ఆదేశానుసారము, అంబిక యొక్క దాసికి పుత్రుడుగా శూద్రయోని యందు జన్మించాడు. అతనే కాదు. ఈ ధర్మరాజు కూడా యమధర్మరాజు ప్రతిరూపము. అందుకే విదురుడుయోగబలంతో తన అంశలను ధర్మరాజులో కలిపాడు. అటువంటి ధర్మదేవతాస్వరూపుడైన ధర్మరాజు నీకు సేవలు చేస్తుంటే సంతోషిస్తున్నావా!" అని అన్నాడు వ్యాసుడు.

ఆ మాటలు విన్న ధృతరాష్ట్రుడు వినయంగా వ్యాసునితో ఇలా అన్నాడు. " ఓ వ్యాసమునీంద్రా! ఈ వనవాసము నాకు ఏమాత్రమూ దు:ఖము కలిగించడం లేదు. నా దేహము, చిత్తము తపస్సు చేయడంలో నిమగ్నమైఉన్నది. నేను కానీ, గాంధారి కానీ పుత్రశోకమును ఇసుమంత కూడా పొందడం లేదు. ఆ దు:ఖమును మరిచిపోయాము. నాకు ధర్మరాజుమీద, అతని తమ్ములమీదా అంతులేని అనురాగం ఉంది. ఈ ధర్మరాజు సాక్షాత్తు ధర్మదేవతా స్వరూపుడు అని నాకు తెలుసు. ఆ విషయాన్ని నేను నా మాటలతో చేతలతో ధర్మరాజుకు ఎప్పటికప్పుడు తెలియజేస్తున్నాను. ఇంక కుంతి హస్తినాపురంలో రాజభోగములు వదులుకొని మాకోసం మా వెంట అరణ్యములకు వచ్చి మాకు సేవలు చెయ్యడం మాకు ఎంతో ఆశ్చర్యమును కలిగిస్తూ ఉంది. తమరి దయవలన నాకు ఆధ్యాత్మ పరిజ్ఞానమును, మానసిక నిర్మలత్వమును కలిగాయి." అని

వినయంతో చెప్పాడు.

ఆ సమయంలో ద్రౌపది, సుభద్ర మొదలగు అంత:పుర కాంతలు వ్యాసుని దర్శనము కొరకు అక్కడకు వచ్చారు. ఆయనకు భక్తితో నమస్కారములు చేసారు. వారి నందరినీ ఆశీర్వదించాడు వ్యాసుడు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుని చూచి వ్యాసుడు ఇలా అన్నాడు. "మీ అందరికీ మీ మీ మనసులలోని చింతలను తొలగించి మంచి బుద్ధికలుగచేసే తలంపుతో నేను ఇక్కడకు వచ్చాను. మీకు ఇష్టము వచ్చినది అడగండి. మీకోరికలు తీరుస్తాను." అని అన్నాడు.

అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు ఇలా అన్నాడు. "తమరు మా మీద దయతో మా వద్దకు రావడమే మాకు మహా భాగ్యము. ఇంతకన్నా మేము కోరేది ఏంముంటుంది. మీదయకు పాత్రులము అయ్యాము. మీ దయకంటే అధిక మైనది ఏముంటుంది. అది మాకు లభించింది. మీరు నావద్దకు వచ్చి నన్ను ఆదరించడంతో నా జన్మ ధన్యము అయింది. నాకు ఉత్తమ లోకములు కలుగతాయా లేదా అన్న భయం పోయింది. నేను ధన్యులలో ధన్యుడనయ్యాను. అయినా తమరు కోరుకోమన్నారు కాబట్టి నా మనసులో ఉన్న విషయం అడుగుతున్నాను.

నా కుమారుడు దుర్యోధనుడు దుష్టస్వభావము కలవాడు. పాండవులు పాపస్వభావము లేని వారు. పుణ్యాత్ములు. అటువంటి వారిని పరాభవించాడు నా కుమారుడు సుయోధనుడు. తన మిత్రరాజులందరినీ వారి వారి సైన్యములతో సహా యుద్ధభూమికి బలి ఇచ్చాడు. భీష్మ,ద్రోణ,కర్ణ మొదలగు వీరులను పోగొట్టుకున్నాడు. తుదకు తానూ బలి అయ్యాడు. అధముడైన సుయోధనుని కొరకు

భార్యబిడ్డలను రాజ్యములను వదులుకొని యుద్ధమునకు వచ్చి ప్రాణములను అర్పించిన నానాదేశాల రాజులకు ఎటువంటి సద్గతులు లభించాయి. మరణించిన తరువాత వారంతా ఏమయ్యారు. ఏ లోకాలకు వెళ్లారు. నాకు తెలియజేయండి." అని అడిగాడు.

తరువాత గాంధారి చేతులు జోడించి వ్యాసునికి నమస్కరించి ఇలా అన్నది. "ఓ వ్యాసమునీంద్రా! మహాభారత యుద్ధము జరిగి ఇప్పటికి 16 ఏళ్లు అయింది. ఈ 16 ఏళ్లు నా భర్త ధృతరాష్ట్రుడు కొడుకుల కోసం పరితపిస్తూ ఉన్నాడు. ఆయనే కాదు. నేను, ద్రౌపది,సుభద్ర,కుంతి, నా కోడళ్లు నూరుమంది, యుద్ధములో చనిపోయిన భూరిశ్రవసుడు, సోమదత్తుడు, బాహ్లికుని యొక్క భార్యలు, యుద్ధములో మరణించిన తమ తమ భర్తలు, పుత్రులు, సోదరులు ఎక్కడున్నారో చూడాలని ఆతురతగా ఉన్నారు. ఈ సృష్టిలో ఎన్ని లోకాలు ఉన్నాయో అన్నీ నీ యోగశక్తితో చూపగలసమర్థులు మీరు. మాకు ఈ మాత్రం చూపలేరా! కాబట్టి మాకు మా మా బంధువులు ఎక్కడ ఏ లోకాలలో ఉన్నారో చూపించండి. మా దు:ఖములు తొలగించండి. ఇదే మేమందరమూకోరుకొనే కోరిక." అని అందరి బదులు కోరింది గాంధారి.

ఆ సమయంలో కుంతీదేవికి తన కుమారుడు కర్ణుడు మనసులో మెదిలాడు.కుంతి మనసు బాధ పడింది. అది గ్రహించాడు వ్యాసుడు. "అమ్మా కుంతీదేవీ! గాంధారి తన కోరిక తెలియ చేసింది. నీ మనసులో కోరిక కూడా తెలియచెయ్యి. తీరుస్తాను." అని అన్నాడు వ్యాసుడు.

కుంతీ దేవి వ్యాసునికి నమస్కరించి వ్యాసునితో ఇలా అన్నది. “ ఓ వ్యాసమునీంద్రా! నీవు దేవతలకు దేవతవు. నీవు నా భర్తకు తండ్రివి. నిన్ను మా మామగారిగా పొందడం మా అదృష్టం. నా మీద దయయుంచి నా విన్నపము ఆలకించు. నేను కన్యగా ఉన్నప్పుడు దుర్వాసమహాముని మా తండ్రి గారి వద్దకు వచ్చాడు. ఆయనకు సేవలు చెయ్యడానికి నన్ను నియమించాడు నా తండ్రి. నా సేవలకు మెచ్చుకున్నాడు దుర్వాసుడు.

“ నీకు ఒక వరం ఇస్తాను కోరుకో ” అని అన్నాడు.

“మహానుభావా! మీ దయ నా మీద ఉన్నది నాకు అంతే చాలు. నాకు ఇంక ఏవరమూఅక్కర లేదు.” అని అన్నాను

అప్పుడు దుర్వాసుడు “నేను వరం ఇస్తాను అన్నప్పుడు నువ్వు కాదు అని అనకూడదు. అడుగు” అని అన్నాడు.

నేను భయపడి నాకు పుత్రుడిని ప్రసాదించమని అడిగాను. అప్పుడు ఆ ముని నాకు ఒక మంత్రము ఉపదేశించాడు. “ కల్యాణీ! ఈ మంత్రము మననము చేసి నీవు ఏ దేవతను తలిస్తే ఆ దేవత వచ్చి నీకు పుత్రుని ప్రసాదిస్తాడు. కుంతీ! నీకుసాక్షాత్తు యమధర్మరాజు కుమారుడి గా జన్మిస్తాడు.” అని చెప్పాడు.

తరువాత దుర్వాసమహాముని వెళ్లిపోయాడు. నాకు బాల్యచాపల్యంచేత ఆ మంత్రమును పరీక్షించాలి అనిపించింది. ఏదేవతను పిలుద్దామా అని అనుకుంటూ ఉండగా ఆకాశంలో

సూర్యుడు కనిపించాడు. నేను మంత్రము మననం చేసి సూర్యదేవుని ప్రార్థించాను. ఇది కేవలం నేను వినోదం కోసం చేసాను. కాని సూర్యభగవానుడు నిజంగానే నా ముందు ప్రత్యక్షం అయ్యాడు.

"నీకు ఏం వరం కావాలో కోరుకో" అన్నాడు.

నాకు భయం వేసింది. చేతులు జోడించి "అయ్యా! మీరెందుకు వచ్చారు మీరు వెళ్ళిపోండి" అని ప్రార్థించాను.

"కన్యామణీ! వృధాగా ఎవరినీ ఆహ్వానించడం తప్పు. నీకు మంత్రము ఎవడు ఉపదేశించాడో వాడిని శపిస్తాను." అని కోపంతో అన్నాడు సూర్యభగవానుడు. నేను భయంతో వణికిపోయాను. నా బాల్య చాపల్యం వలన నిరపరాధి అయిన గురుదేవులు దుర్వాసుల వారిని శాపగ్రస్తులను చెయ్యడం ఇష్టంలేదు. అందుకని సూర్యుని చూచి "దేవా! తమరు నా మీద దయయుంచి, తమరితో సమానమైన తేజస్సు కలిగిన కుమారుని ప్రసాదించండి."అని అడిగాను.

అప్పుడు సూర్యభగవానుడు తన తేజస్సును నాలో ప్రవేశపెట్టాడు. " నీకు నా వంటి తేజస్వి అయిన కుమారుడు కలుగుతాడు. కాని నీవు కన్యవు. కాబట్టి నీ కన్యాత్వముచెడకుండా నీకు కుమారుడు కలుగుతాడు. ఆ ప్రకారంగా నీకు వరాన్ని ప్రసాదిస్తున్నాను." అని పలికాడు.

తరువాత సూర్యభగవానుడు వెళ్ళిపోయాడు. తరువాత నేను గర్భవతినయ్యాను. నా తల్లి తండ్రులకు తెలియకుండా, నా

అంత:పురంలో రహస్యంగా కుమారుని ప్రసవించాను. కాని కన్యగా ఉండి కొడుకును పెంచలేక నదిలో వదిలిపెట్టాను. ఇదంతా నాకు ఒక కలగా జరిగిపోయింది. తమరు జ్ఞానులు కాబట్టి ఈ విషయం అంతా గ్రహించారు. కాని ఆ పుత్రుడు నాకు పుట్టిన విధానము, వాడిని నేనునదిలో వదిలిన విధానము ఇప్పటికీ నాకు బాధను కలిగిస్తూ ఉంది. నేను చేసింది పాపమో కాదో తెలియదు కానీ నేను నా కన్నకుమారుని నిర్దయగా నదిలో వదలడం తలుచుకొని నా హృదయం దహించుకుపోతూ ఉంది. ఆభయం ఇప్పటికీ నన్ను వెన్నాడుతూనే ఉంది. తమరు నా భయాన్ని పోగొట్టండి. తనకుమారులు మరణించిన తరువాత వారికి ఎటువంటి ఉత్తమ గతులు కలిగాయి అన్న ఈ ధృతరాష్ట్రుని కోరికను తీర్చండి. అదే మీరునాకు ఇచ్చే వరము." అని వేడుకొన్నది కుంతి.

అప్పుడు వ్యాస మహర్షి కుంతీ దేవితో ఇలా అన్నాడు. "నీవు చెప్పినది అంతా యదార్ధము. ఇందులో నీ తప్పు ఏమీ లేదు. దేవతలు ఇటువంటి అద్భుతములు చేస్తూ ఉంటారు. కర్ణుడు ఆ ప్రకారము జీవించవలసి ఉన్నది కాబట్టి కర్ణుని నీవు నదిలో వదిలిపెట్టావు. కర్ణుడి పుట్టుకతో నీ కన్యాత్వము భంగము కాలేదు కాబట్టి నీవు స్త్రీలలో అగ్రగణ్యురాలవయ్యావు. నీవు నిష్కళంక చరిత్రవు అందులో ఏ మాత్రము సందేహము లేదు. గాంధారీ! నీవుకోరినట్టు నీ కుమారులను, సోదరులను, కుంతీ తన కుమారుడిని, మీ మీ బంధువులను చూస్తారు. ద్రౌపది, సుభద్ర, మిగిలిన స్త్రీలు వారి వారి సోదరులను, పుత్రులను, పౌత్రులను చూస్తారు. నేను ఈ పని చేయడానికే ఇప్పుడు ఇక్కడకు వచ్చాను. నీ యొక్క నీ భర్తయొక్క, ఈ కుంతి యొక్క చింతలుపోగొట్టడానికి మీరు కోరిన కోరికలు

నెరవేరుస్తాను. కానీ గాంధారీ! నీవు నీ కుమారుల గురించి, మనుమల గురించి విచారించవద్దు. వారు యుద్ధము చేసి వీరమరణం పొందారు. ఈ మహాభారతయుద్ధము ఇలా జరగాలని ఎప్పుడో నిర్ణయింపబడింది. ఎందరో దేవతలు తమ తమ అంశలతో ఈ భూమి మీద జన్మించారు.

నీ భర్త ధృతరాష్ట్రుడు పూర్వజన్మలో ధృతరాష్ట్రుడు అనే గంధర్వరాజు. ఈ జన్మలో అంధరాజుగా జన్మించాడు.

యమధర్మరాజు అంశతో పుట్టినవాడు ధర్మరాజు. వాయుదేవుని అంశతో భీముడు, అశ్వినీ దేవతల అంశలతో నకులసహదేవులు జన్మించారు.

నరనారాయణులు అనే మునిపుంగవులు.... నరుడు అర్జునుడుగానూ, నారాయణుడు కృష్ణుడు గానూ జన్మించారు.

ద్వాపరుడు శకునిగా జన్మించాడు. కలి అంశతో సుయోధనుడు, రాక్షసాంశలతో దుశ్శాసనుడు మొదలగు నీ కుమారుడు జన్మించారు. కర్ణుడు సూర్యుని అంశతో, అభిమన్యుడు చంద్రుని అంశతో జన్మించారు. అగ్నిలో నుండి పుట్టిన ద్రౌపదికి అన్న ధృష్టద్యుమ్నుడిగా అగ్నిదేవుడే జన్మించాడు. అతని తమ్ముడు శిఖండి వాయుదేవుని అంశ. కులగురువు ద్రోణుడు బృహస్పతి అంశగా తెలుసుకో.

అష్టవసువులలో ఎనిమిదవ వసువు శాపగ్రస్తుడై దేవవ్రతుడు (భీష్ముడు) గా జన్మించాడు. అశ్వత్థామ రుద్రుని అంశతో జన్మించాడు.

మిగిలిన రాజులందరూ దేవతల అంశలతోనూ, రాక్షస అంశలతోనూ జననమొందారు.

కాబట్టి వీరందరూ కారణ జన్ములు. వారి వారి జన్మసాఫల్యము పొందగానే ఈ లోకాన్ని విడిచిపెట్టారు. అంతేగానీ ఎవరూ ఎవరినీ చంపలేదు. ఇంక మీరందరూ నాతో పాటు గంగానదీ తీరానికి రండి. అక్కడ మీ మనసుల్లో ఉన్న దు:ఖము పోయేట్టు మీ మీ పుత్రులను పౌత్రులను, సోదరులను బంధువులను చూపిస్తాను." అని వ్యాసుడు అందరినీ గంగానదీ తీరానికి తీసుకొని వెళ్లాడు. వారితో పాటు శతయూపుడు మొదలగు మునులు కూడా ఆ ఆశ్చర్యమును చూడటానికి గంగాతీరానికి వెళ్లారు.

ఇంతలో సాయంత్రం అయింది. బంధుదర్శనము రేపు చేద్దాము అన్నాడు వ్యాసుడు. కాని వారందరూ ఎప్పుడెప్పుడు తమ వారిని చూద్దామని ఉత్సుకతతో ఉన్నారు. అందుకని వారందరికీ ఆ రాత్రి నూరు సంవత్సరములు గడిచినట్టుగా ఉంది.

మరునాడు సూర్యోదయము అయింది. అందరూ ప్రాత:కాలము నిర్వర్తించవలసిన విధులు నిర్వర్తించారు. ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారీ, కుంతి, పాండవులు మొదలగు వారు ఉత్సాహంగా వ్యాసుని వద్దకు పోయి ఆయన చుట్టుచేరారు. సకల జనసమూహము జరగబోవు అద్భుతము తిలకించడానికి ఆతృతగా ఎదురుచూస్తున్నారు.

వ్యాసుడు గంగానదిలో దిగాడు. ఒక్క మునక వేసాడు. పైకి లేచాడు. చేతులుచాచాడు. అందరినీ పిలుస్తున్నట్టు " అందరూ రండి"

అని ప్రేమగా పిలిచాడు. ఇంతలో పెద్దగా చప్పుడు అయింది. బిల బిల మంటూ నీళ్లలో నుండి యుద్ధములో చనిపోయిన దుర్యోధనుడు, అతని నూర్గురు తమ్ముళ్లు, అతని యావత్తు కుంటుంబసభ్యులు, అభిమన్యుడు, అశ్వత్థామ చేతిలో హతమైన ఉపపాండవులు, మొదలగు పాండురాజు సంతతివారు, కర్ణుడు, బాహ్లికుడు, మొదలగు కురు ప్రముఖులు, ద్రుపదుడు అతని సంతతివారు, విరాటుడు అతని కుమారులు, శకుని అతని అన్నదమ్ములు, కుమారులు, వీరందరి కన్నా ముందు భీష్ముడు, ద్రోణుడు నడువగా, గంగానదిలో నుండి వెలుపలికి వచ్చారు. వారి దేహములు అన్నీ దివ్యమైన కాంతితో ప్రకాశిస్తున్నాయి.

కాని ధృతరాష్ట్రుడు అంధుడు కాబట్టి వారిని చూడలేడు. అందుకని వ్యాసుడు అతనికి దివ్యదృష్టి ప్రసాదించాడు. గాంధారి కూడా తన కళ్లకు కట్టుకున్న బట్టను తొలగించింది. అందరూ తమ తమ పుత్రపౌత్రసమేతంగా బంధుగణమును చూచారు. వారందరూ నవ్వుతూ తుళ్లుతూ హాయిగా ప్రేమగా ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడు కుంటున్నారు. వీరేనా యుద్ధంలో ఒకరి మీద ఒకరు కత్తులు దూసుకొన్నది అని అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. సుయోధనాదులలో పూర్వము ఉన్న అభిమానము క్రౌర్యము మచ్చుకైనా లేవు. అంతా ప్రేమమయంగా ఉన్నారు.

అందరూ ధృతరాష్ట్రుని వద్దకు వచ్చారు. వారి రాక అక్కడ ఉన్న వారందరికీ ఆనందం కలిగించింది. అంతా ఆశ్చర్యంగా చూస్తున్నారు. చిన్నవారందరూ వారి కన్నా పెద్దవారికి నమస్కారాలు చేసారు. పెద్దవాళ్లు చిన్న వాళ్లను ఆశీర్వదించారు. అంతా ఆనందంగా ఉన్నారు. అక్కడ రెండు విధాల వారు ఉన్నారు. దివ్య శరీరులు మానవశరీరంతో

ఉన్నవారు. భీష్ముడు మొదలగు పెద్దలు తమ కన్నా చిన్న వారినీ, ద్రోణుడు తన శిష్యులను, తమ తమ తండ్రులను, తల్లులను, కొడుకులను, కూతుళ్లను, తాతలను, మనుమళ్లను,   మనుమరాళ్లను, బావలను, బావమరుదులను, అన్నలను, తమ్ముళ్లను, అక్కలను, చెల్లెళ్లను,   అత్తగార్లను, మామగార్లరు, కూతుళ్లను, అల్లుళ్లను, తదితర బంధువులను కలుసుకున్నారు. కుశల ప్రశ్నలు వేసుకున్నారు. ఆ రోజంతా అందరూ పూర్వ వైరములను మరిచి హాయిగా గంగాతీరంలో గడిపారు.

మరునాడు ఉదయం దివ్యశరీరులు మానవ శరీరుల వద్ద వీడ్కోలు తీసుకున్నారు. తిరిగు ప్రయాణమునకు సిద్ధం అయ్యారు. దివ్యదేహులు తిరిగి తమ తమ లోకములకు వెళ్లుటకు గంగానదీలోకి దిగారు. వారికి వీడ్కోలు పలకడానికి వ్యాసుడు గంగానదీజలాలో దిగి ఉన్నాడు. గంగ ఒడ్డున ఉన్న వారిని చూచి ఇలా అన్నాడు. “మీరంతా చనిపోయిన మీ మీ భర్తలను కలుసుకున్నారు. మీలో ఎవరైనా మీ మీ భర్తలను అనుసరించి వారితో పాటు దివ్యలోకములకు వెళ్ల దలచు కుంటే వెళ్లవచ్చును. అలాంటి వారు ఈ గంగలో మునుగుటకు రండి.” అని అన్నాడు వ్యాసుడు.

వెంటనే యుద్ధములో చనిపోయిన వీరుల భార్యలందరూ ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారీల అనుజ్ఞ తీసుకొని తమ తమ భర్తలను అనుసరించడానికి గంగానదిలో మునిగారు. వెంటనే వారందరూ తమ తమ మానవ శరీరములను వదిలి దివ్యదేహములతో తమ తమ భర్తలను అనుసరించారు. ఆ దృశ్యమును చూచి అందరూ ఆశ్చర్యచకితు లయ్యారు.

ఆ విధంగా అక్కడి వారికి వ్యాసుని దయ వలన వారి వారి బంధువులతో సమాగమము జరిగింది. ధృతరాష్ట్రునకు మరలా అంధత్వము ప్రాప్తించింది. తరువాత శతయూపుడు మొదలగు మహామునులు ధృతరాష్ట్రుని వద్ద సెలవు తీసుకొని వారి వారి ఆశ్రమములకు వెళ్లారు.

వ్యాసుడు ధృతరాష్ట్రుని చూచి ఇలాఅన్నాడు. "కుమారా! చూచావుగా నీ కొడుకులను, నీ బంధువులను. వారు ఇక్కడికంటే పరలోకములో ఎక్కువ సౌఖ్యములు అనుభవిస్తున్నారు. కాబట్టి ఇకనైనా వారి మరణము గురించి చింతించకు. ధర్మరాజు ఇక్కడకు వచ్చి మాసము రోజులు దాటింది. నీవు వెళ్లమనే దాకా వెళ్లడు. అక్కడ రాజ్యపాలన కుంటుపడుతుంది. ఇంకనైనా వెళ్లమని చెప్పు." అని అన్నాడు వ్యాసుడు. "మునీంద్రా అలాగే చేస్తాను. తమ దయవలన నా కుమారులను, బంధువులను చూచాను. కృతార్థుడను అయ్యాను." అని నమస్కారము చేసాడు ధృతరాష్ట్రుడు..

తరువాత వ్యాసుడు వెళ్లిపోయాడు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు ధర్మరాజును పిలిచి "నాయనా ధర్మనందనా! నీవు ఇక్కడకు వచ్చి చాలారోజులు అయింది. అక్కడ రాజ్యపాలన కూడా చెయ్యాలి కదా! నీవు అక్కడ ఉంటేనే కదా అనుదినము రాచకార్యములు సక్రమంగా నడిచేది. నీవు రాజనీతి గురించి భీష్మాదుల వలన తెలుసుకున్నావు. నేను ప్రత్యేకంగా చెప్పవలసినది ఏమీ లేదు. నీవు రాజధానిలో లేని సమయం చూచి నీ శత్రువులు విజృంభించే ప్రమాదము ఉంది. కాబట్టి వెంటనే నీవు నీ తమ్ములతో హస్తినాపురము వెళ్లు. నీ రాక వలన నా మనసులో ఉన్న బాధ అంతా మాయమయింది. ఇప్పుడు నా

మనస్సు ప్రాపంచిక విషయముల మీద లేదు. తపస్సు మీదనే ఉంది. మీరంతా ఇక్కడ ఉంటే నా తపస్సుకు భంగం కలుగుతుంది. కాబట్టి నీవు నీ అన్నదమ్ములు, అంత:పుర స్త్రీలు, పరివారముతో సహా సత్వరమే రాజధానికి తిరిగి వెళ్లండి." అని అన్నాడు.

ఆమాటలకు ధర్మరాజు చేతులు జోడించి ఇలా అన్నాడు. "పెదనాన్న గారూ! అలాగు చేస్తాను. రాజ్యభారము వహించడానికి భీముడు, అర్జునుడు. నకుల సహదేవులను పంపుతాను. నేను ఇక్కడేఉండి తమరి పాద సేవ చేసుకుంటూ శేషజీవితమును గడుపుతాను. నాకు అనుమతి ఇవ్వండి." అని అన్నాడు.

ఆ మాటలకు గాంధారిఇలా అంది. "కుమారా ధర్మనందనా! నీవు ఈ ప్రకారము మాట్లాడటం తగునా! నీవు ఇక్కడ ఉండి సన్యాసదీక్ష స్వీకరిస్తే అక్కడ రాజ్యపాలన ఎవరు చేస్తారు. నీయొక్క మాయొక్క పితరులకు శ్రాద్ధ కర్మలను ఎవరు నిర్వర్తిస్తారు. కాబట్టి నీవు రాజధానికి వెళ్లడమే ఉత్తమము." అని పలికింది గాంధారి.

" అమ్మా! మీరు ఎన్ని చెప్పినా ఇంత ప్రశాంతంగా ఉన్న ఈ అరణ్యమును విడిచి వెళ్లడానికి నా మనసు ఒప్పడం లేదు. నా మనసులో ఇదివరకు మాదిరి రాజ్యకాంక్ష లేదు. అమ్మా అటు పాంచాల వంశంలో నూ ఇటు మాత్స్య వంశంలోనూ పురుషులందరూ యుద్ధంలో మరణించారు. కేవలం స్త్రీలు మాత్రమే మిగిలారు. ఇదంతా నావలననే జరిగింది. ఆ వంశములలో కేవలము ఒక్క పురుషుడు కూడా లేని రాజ్యము నాకు అక్కరలేదు. భారత యుద్ధము అయినప్పటినుండీ నా మనసు రాజ్యపాలన మీద లేదు. తపస్సు మీదనే

నిలిచి ఉంది. అమ్మా! నేనుమీకు ఎలాంటి ఇబ్బంది కలిగించను. నా పాటికి నేను తపస్సు చేసుకుంటాను. నన్ను ఇక్కడే ఉండటానికి అనుమతించండి. ఇంక ఏమీ మాట్లాడకండి." అని అన్నాడు.

వెంటనే పక్కనే ఉన్న సహదేవుడు ఇలా అన్నాడు. "అన్నయ్యా! నేను ఇక్కడే ఉండి తపస్సుచేసుకుంటాను. నా తల్లి కుంతికి, పెదనాన్న గారికి సేవలు చేస్తాను. తమరు అంత:పుర కాంతలందరనూ తీసుకొని హస్తినాపురమునకు వెళ్లండి." అని అన్నాడు.

తన చిన్న కుమారుడు సహదేవుడు ఆ మాటలు అనడం చూచి కుంతీదేవి సహదేవుని తన గుండెలకు హత్తుకుంది. "నాయనా సహదేవా! మీరందరూ రాజధర్మంలో సమర్థులు. మీరు రాజ్యపాలన చెయ్యాలి గానీ మాకు సేవచెయ్యడం కోసరం అరణ్యములలో ఉండటం తగదు. ఇంకో మాట. మీరు ఇక్కడే ఉంటే మాకు తపోభంగం అవుతుంది. మేము ఏకాగ్రతతో తపస్సు చేసుకొనలేము. మీరు ఇక్కడ ఉండటం మాకు కీడు చేసినట్టే అవుతుంది కాని వేరు కాదు. కాబట్టి మీరందరూ హస్తినకు వెళ్లండి. ఇది నా మాట కాదు. బావగారు ధృతరాష్ట్రులు, అక్క గాంధారి మాట కూడా. మీకు అంతా శుభమే జరుగుతుంది. ఇంక పోయి రండు." అని పలికింది కుంతీదేవి.

ఇంక చేసేది లేక ధర్మరాజు పెదతండ్రి గారి వద్ద సెలవు తీసుకున్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు భీమార్జున నకుల సహదేవులను ఆలింగనము చేసుకొని ఆశీర్వదించాడు. పాండవులందరూ ధృతరాష్ట్రుని పాదములకు నమస్కారము చేసి ఆయన ఆశీర్వాదములు తీసుకున్నారు. తరువాత పాండవులు గాంధారికి తల్లి కుంతీదేవికి

నమస్కరించి వారి దీవెలను పొందారు. తరువాత ద్రౌపది, సుభద్ర మొదలగు అంత:పుర కాంతలందరూ అందరి దగ్గరా సెలవు తీసుకున్నారు. అందరూ తిరిగి హస్తినాపురమునకు వెళ్లిపోయారు.

తరువాత కొన్ని దినములు జరిగాయి. ఒకరోజు ధర్మరాజు తన తమ్ముళ్లతో సహా ఇష్టాగోష్టిలో ఉండగా అక్కడకు నారదుడు వచ్చాడు. పాండవులు నారదునికి ఆర్ఘ్యపాద్యాదులు ఇచ్చి సత్కరించారు. ఉచితాసనము మీద కూర్చోబెట్టారు.

“మహానుభావా! తమరు ఎక్కడి నుండి వస్తున్నారు. తమరి రాకకు కారణమేమి?” అని అడిగాడు ధర్మరాజు. దానికి నారదుడు ఇలా అన్నాడు.

“ ధర్మనందనా! నేను లోక సంచారము చేస్తూ ఎన్నో దేశాలు తిరిగాను. నిన్ను చూచి చాలాకాలము అయింది. అందుకని మీ అందరినీ చూచిపోదామని వచ్చాను. గంగానదీ తీరమున ఉన్న మునుల వలన మీ పెదతండ్రి గారి తపస్సు గురించి కూడా విన్నాను.” అని అన్నాడు.

అప్పుడు ధర్మరాజు నారదునితో ఇలా అన్నాడు. “మహామునీ! మా పెదతండ్రిగారు, మా పెదతల్లిగారు, మా తల్లి కుంతీదేవి క్షేమంగా ఉన్నారా! వారికి ఏ ఇబ్బంది కలగడం లేదు కదా!” అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

దానికి నారదుడు ఇలా అన్నాడు. “ధర్మనందనా! నీకు అన్ని

విషయములు సవిస్తరముగా చెబుతాను సావధాన చిత్తుడవై విను. మీరందరూ ధృతరాష్ట్రుని ఆశ్రమమునుండి వచ్చిన తరువాత కొంత కాలము బాగానే జరిగింది. ఒకరోజు మీ పెదతండ్రి ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారి, కుంతీదేవి, సంజయుడు అగ్నిహోత్రముతో సహా తపస్సు చేసుకొనడానికి ఆశ్రమమునకు దూరంగా గంగానదీ తీరంలో ఉన్న అరణ్యములలోకి వెళ్లారు.

అక్కడ ధృతరాష్ట్రుడు కేవలం గాలి ఆహారంగా తీసుకుంటూ ఘోరమైన తపస్సు చేయడం మొదలెట్టాడు. గాంధారీ కూడా కేవలం నీరు ఆహారంగా తీసుకుంటూ తపస్సు చేయడం మొదలెట్టింది. మీ తల్లి కుంతీ దేవి నెలకు ఒకసారి ఆహారం తీసుకుంటూ తపస్సు చేసింది. సంజయుడు వారానికి ఒకసారి ఆహారం తీసుకుంటూ తపస్సు చేసాడు. యాజకులు నిత్యమూ అగ్నిహోత్రమును చేస్తూ ఉండేవారు.

ఒక్కొక్కసారి ధృతరాష్ట్రుడు ఆ నిర్జనారణ్యములో ఒంటరిగా తిరుగుతూ ఉండేవాడు. ఒకరోజు వారందరూ గంగానదిలో స్నానం చేసి వస్తున్నారు. ఇంతలో అడవికి నిప్పంటుకుంది. దావానలము తీవ్రంగా వ్యాపించింది. అడవినంతా చుట్టుముట్టింది. పక్షులు జంతువులు కకావికలై పరుగెత్తాయి. గాంధారీ, ధృతరాష్ట్రులు నిరాహారంగా ఉండటంవలన అక్కడినుండి వేగంగా పరుగెత్తి ఆ మంటల బారి నుండి తప్పించుకొని పారిపోలేకపోయారు. ఎక్కడివారు అక్కడే నిలబడ్డారు.

ధృతరాష్ట్రుడు సంజయుని చూచి "సంజయా! నీవు పారిపో. అగ్ని జ్వాలలు లేని చోటికి పారిపో. పారిపోడానికి మాకు శక్తిలేదు. మేము

రాలేము. నీవు పారిపోయి నీ ప్రాణాలు దక్కించుకో." అని అన్నాడు.

అప్పుడు సంజయుడు "మహారాజా! జీవితమంతా కలిసి ఉన్నాము. ఇంక మీదట కూడా కలిసి ఉంటాము. నా ప్రాణాలు కాపాడుకోడానికి మిమ్మల్ని ఒంటరిగా వదిలి వెళ్లలేను." అని అన్నాడు.

"అది కాదు సంజయా! మేము తప్పించుకొనే పరిస్తితిలో లేము. కాని నీవు తప్పించుకు పోగలవు. ఇది పాపం కాదు. వెంటనే వెళ్లిపో." అని అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

ఎట్టకేలకు సంజయుని అక్కడినుండి పారిపోవడానికి ఒప్పించాడు ధృతర్యాష్టుడు. తరువాత ధృతరాష్ట్రుడు యోగ నిష్ఠలో కూర్చున్నాడు. గాంధారీ కుంతీ ఆయన పక్కనే కూర్చున్నారు. సంజయుడు ఆ మంటలలో నుండి నేర్పుగ తప్పించుకొని హిమా లయాలలోకి పారిపోయాడు.

గాంధారీ, ధృతరాష్ట్రుడు, కుంతీదేవిని ఆ మంటలు చుట్టు ముట్టాయి. వారు ముగ్గురూ ఆ మంటలకు ఆహుతి అయ్యారు. ఇదంతా నాకు గంగాతీరంలో ఉండే మునులు చెప్పారు. ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారీ, కుంతీదేవి అడవులకు రావడం, మీరు వారిని చూడటానికి రావడం, తరువాత మీరు హస్తినకు తిరిగి వెళ్లడం కూడా నేను ఆ మునుల వలన విన్నాను. తరువాత నేను పోయి ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారీ, కుంతీదేవి మృతదేహములను కూడాచూచాను.

ఈవిషయం నీకు చెప్పిపోదామని వచ్చాను.   వారంతా ఉ

త్తమలోకాలకు వెళ్లిపోయారు. నీవేమీ బాధపడకు.” అని అన్నాడు నారదుడు.

ఈవిషయం వింటూ ఉండగానే ధర్మరాజు, భీమార్జున నకులసహదేవులు దు:ఖంతో రోదిస్తున్నారు. ఈ విషయం అంత:పుర కాంతలకు తెలిసింది. అంతా శోకసముద్రంలో మునిగిపోయారు. ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారీ, కుంతీదేవి దావానలములలో ఆహుతి అయ్యారు అన్నవార్త హస్తినాపురం అంతా వ్యాపించింది. జనులు తండోపతండాలుగా రాజప్రాసాదానికి రాసాగారు. అంతా తమ మహారాజు మరణానికి దు:ఖిస్తున్నారు.

తన ఏడుపును దిగమింగుకొని ధర్మరాజు నారదునితో ఇలా అన్నాడు. “మునీంద్రా! ఎవరి చావు ఎప్పుడు ఎక్కడ రాసి పెట్టి ఉందో ఎవరికి తెలుసు. మేమంతా ఉండగా మా పెదనాన్న కురువృద్ధుడు దిక్కులేని చావు చచ్చాడు. నూరుగురు కుమారులు ఉండి కూడా, వేయిఏనుగుల బలం ఉండికూడా, ఆ ధృతరాష్ట్రుడు కేవలం అగ్నికి ఆహుతి అయ్యాడు. ఏమంటాము? పట్టుపానుపుల మీద, హాయిగా నిద్రిస్తూ, వందిమాగధుల కైవారాలతో నిద్రలేవవలసిన ధృతరాష్ట్రుడు, ఇప్పుడు కటిక నేలమీద పడి ఉండి, నక్కలు తోడేళ్ల ఊళలు వింటూ దిక్కులేకుండా చచ్చి పడి ఉన్నాడు కదా!

నారదా! గాంధారి తన భర్తతో కూడా వెళ్లి పోయింది. పుణ్యాత్మురాలు. ఆమె గురించి చింతింప పనిలేదు. కానీ మా తల్లి కుంతీదేవి. మేమందరమూ రాజభోగములు అనుభవిస్తూ ఉంటే, అడవులకు పోయి, అక్కడ అగ్నికి ఆహుతి అయింది. అమె గురించే నా

దు:ఖమంతా! ఆమె కడుపున బుట్టిన నేను, భీమసేనుడు, అర్జునుడు, మాద్రీసుతులు, నకుల సహదేవులు ఇంతమంది కుమారులను పెట్టుకొని మా తల్లి అనాధగా దిక్కులేని చావు చచ్చింది. ఆమెకోసం దు:ఖించకుండా ఎలా ఉండగలను చెప్పు.

నారదా! తమరికి తెలుసుకదా! ఖాండవ దహన సమయంలో అర్జునుడు అగ్నిదేవునికి ఎంతో సాయం చేసాడు. కాని అగ్ని దేవుడు ఆ సాయం కూడా గుర్తుపెట్టుకోకుండా మా తల్లిని దగ్ధంచేసాడు. ఆ అగ్నిదేవునికి కనీసం కృతజ్ఞత అన్నా ఉందా. అతడు ఎంత కృతఘ్నుడు. మునీంద్రా! ఇప్పుడు ఎంత వగచి మాత్రం ఏమి లాభము. మా పెదనాన్న, పెదతల్లి, మా తల్లి అగ్నిలో ఆహుతి అయ్యారు కదా. వారికి మేము ఏమి చెయ్యాలి. వివరంగా చెప్పండి.” అని అడిగాడు.

అప్పుడు నారదుడు ఇలా అన్నాడు. “నీకు ఇంకో విషయం కూడా చెప్పాలి. ఇది జరగిన ముందు రోజు ధృతరాష్ట్రునకు విరక్తి అధికమై అగ్నికి ప్రత్యేకమైన పూజలు చేసి అగ్ని దేవుని వద్దనుండి సెలవు తీసుకున్నాడు. ఆ అగ్నిని వేల్చిన ఋత్విక్కులు ఆ అగ్నిని అక్కడే ఉద్వాసన చేసి వెళ్లిపోయారు. ఆ అగ్ని రగిలి రగిలి కార్చిచ్చుగా మారి ఆ అడవిని దహించి వేసింది. ఆ అగ్నిలోనే వారంతా దహనం అయ్యారు. మీ పెదనాన్న తాను వేల్చిన అగ్నిలోనే తాను దగ్ధం అయ్యాడు. కాబట్టి నీవు, నీ తమ్ములు, ద్రౌపది మొదలగు అంత:పుర కాంతలు అందరూ గంగా నదికి వెళ్లి స్నానం చేసి మీ పెదనాన్న ధృతరాష్ట్రునకు, గాంధారికి కుంతీదేవికి తిలోదకాలు ఇవ్వండి.” అని అన్నాడు.

వెంటనే పాండవులు, అంత:పురకాంతలు, పురజనులు అందరూ

గంగానదీతీరమునకు వెళ్లారు. గంగా స్నానం చేసారు. తిలోదకాలు ఇచ్చారు.

పదిరాత్రులు అశౌచము(మయల) కాబట్టి గంగానదీతీరముననే కుటీరములు నిర్మించుకొని అక్కడే ఉన్నారు. సమర్ధులైన వారిని పిలిచి ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారీ, కుంతీదేవిల అస్థికలు సేకరించి వాటిని గంగానదిలో నిమజ్జనం చేసారు. శ్రాద్ధకర్మలు శ్రద్ధతో నిర్వర్తించారు. దానధర్మాలు విరివిగా చేసారు. వారికి ఉత్తమలోకములు కలగడానికి ఏం చెయ్యాలో అన్నీ సక్రమంగా శ్రద్ధతో చేసారు. శ్రాద్ధకర్మలు జరిగిన పన్నెండు రోజులు నారదుడు అక్కడే ఉండి అన్ని కార్యములు యధావిధిగా నిర్వర్తింప చేసాడు. ధర్మరాజును అతని తమ్ములను అందరూ ఆశీర్వదించారు.

తరువాత ధర్మరాజు తన తమ్ములతో అంత:పుర కాంతలతో హస్తినాపుర ప్రవేశము చేసాడు. ఈ విధంగా ధృతరాష్ట్రుడు మహాభారత యుద్ధము జరిగిన తరువాత 15 ఏళ్లు హస్తినాపురము లోనూ, తరువాత 3 ఏళ్లు అరణ్యములలోనూ గడిపి పరలోకము చేరుకున్నాడు." అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు మహాభారతకధను వినిపించాడు.

మహాభారతము ఆశ్రమ వాస పర్వము
ద్వితీయోధ్యాయము సంపూర్ణము.
ఆశ్రమవాస పర్వము సర్వం సంపూర్ణము.
ఓంతత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్.